

PREVAJANJE SVETEGA PISMA PO ČASU REFORMACIJE

Jože Krašovec
Univerza v Ljubljani

1 Uvod

Presenetljivo je, da v svetovnem merilu le redke izdaje prevodov Svetega pisma vsebujejo poročilo o načelih prevajanja in o pristopih v reševanju raznih dilem. V starejšem obdobju je pomembna izjema Hieronimov latinski prevod Svetega pisma (*Vulgata*). Sicer tudi v novejši dobi ne najdemo veliko poročil o tem, kako so v pripravi posameznih standardnih prevodov reševali prevajalske dileme. To dejstvo je razlog za odločitev, da je za izdajo celotnega standardnega prevoda Svetega pisma v eni knjigi Jože Krašovec pripravil daljšo »Predstavitev prevoda« (Krašovec 1996, SSP, 15–42). Splošni uvod v standardni prevod tako v zadnjem oddelku pod vmesnim naslovom »Slovenski prevodi Svetega pisma« vsebuje pregled vseh, tudi delnih prevodov Svetega pisma iz celotnega obdobja od začetka do konca 20. stoletja (Krašovec 1996, SSP, 40–43). Ta celovit pregled vseh delnih in celotnih slovenskih prevodov Svetega pisma je glede na omejen obseg tega članka dober razlog za to, da se tukaj lahko omejimo na okoliščine, ki so bile razlog za pripravo slovenskih prevodov celotnega Svetega pisma v obdobju od 18. do konca 20. stoletja, s posebno pozornostjo na vire in na načela, po katerih so sodelavci v pripravi prevodov izvajali zastavljene naloge.

V vlogi odgovornega nosilca priprave standardnega prevoda v obdobju od 1984 do 1996 je Jože Krašovec po izidu prevoda leta 1996 na osnovi obsežnega gradiva zapisnikov in dopisovanja pripravil izčrpno poročilo o fazah priprave tega prevoda, ki je bil leta 1980 zasnovan kot prvi slovenski ekumenski prevod Svetega pisma. Prikaz zasnove in izvedbe SSP ima naslov *Med izvirnikom in prevodi* (Krašovec idr. 2001). Jože Krašovec je osebno povezan z nastankom še enega prevoda Svetega pisma. Leta 2007 je namreč dal Slovenski škofovski konferenci (SŠK) pobudo za pripravo novega, »katoliškega«

prevoda Svetega pisma na osnovi svetovno razširjene francoske Jeruzalemske Biblije. Takratni predsednik SŠK, nadškof in metropolit mag. Alojz Uran, je leta 2007 pobudo podprl in naročil pripravo novega prevoda Svetega pisma. Novi prevod je bil v letih 2010–2019 pri založbi Družina izdan po delih v petih knjigah. V zadnjih letih je bila opravljena temeljita usklajevalna revizija celotnega prevoda Svetega pisma za izdajo v eni knjigi v letu 2022.

Med pripravo obeh zadnjih prevodov Svetega pisma (SSP in SPJ) so se vsi prevajalci intenzivno ukvarjali z vprašanjem prevajalskih kriterijev. Končno je prevladal kriterij, ki ga lahko imenujemo »literarno prevajanje« Svetega pisma. Stalno iskanje optimalne interakcije med teorijo in prakso prevajanja (Krašovec 2013) je v širši slovenski javnosti prebudilo zanimanje za vprašanje, po kakšnih kriterijih so bili pripravljene posamezni slovenski prevodi Svetega pisma od prvega do zadnjega. Na izzive organizatorjev znanstvenih posvetov ali na lastno pobudo so nekateri sodelavci v pripravi zadnjih dveh prevodov pripravili članke o prevajalskih načelih prevajalcev starejših prevodov (gl. 9. Bibliografija). Ti prispevki se bolj ali manj opirajo na mednarodno uveljavljene teorije prevajanja na splošno in posebej prevajanja Svetega pisma. Cilj tega prispevka je predvsem prikaz načel, ki jih Katoliška cerkev kot naročnica in poglavitna uporabnica prevodov Svetega pisma na osnovi strokovnih kriterijev ekumenske narave predpisuje vsem, ki jim zaupa prevajanje Svetega pisma za javno rabo v bogoslužju, teološkem izobraževanju in vzgoji v duhovnosti.

2 Zgodovinski razvoj prevajanja Svetega pisma po času reformacije

Najbolj primerno je, da se v predstavitvi zgodovinskega razvoja tematike prevajanja Svetega pisma opremo na uvode v izdaje vseh celotnih prevodov Svetega pisma. Dokaj izčrpna zgodovina vseh, tudi delnih prevodov Svetega pisma je vključena v peto poglavje študije *Prevajanje med teorijo in prakso*, z naslovom »Zgodovina in značilnosti slovenskih prevodov Svetega pisma« (Krašovec 2013, 139–61). Ker Kozma Ahačič obravnava protestantske prevode iz 16. stoletja v posebnem poglavju, je Dalmatinova Biblija iz leta 1584, se pravi prvi celotni slovenski prevod Svetega pisma, na tem mestu omenjena le v povezavi z nekaterimi referencami. Pomembno je omeniti tudi faksimilno izdajo najstarejših slovenskih prevodov Svetega pisma iz obdobja pred izidom Dalmatinove Biblije (Krašovec, Merše in Rothe 2006).

Jurij Dalmatin (1547–89) je leta 1584 v Wittenbergu izdal monumentalno delo *Biblija, tu je vse svetu pismu stariga inu noviga testamenta, slovenski tolmačena skuzi Jurija Dalmatina*. Pri prevajanju Stare zaveze se je Dalmatin opiral predvsem na Luthrov prevod, čeprav je upošteval tudi hebrejsko in grško besedilo. Za izdajo Nove zaveze je priredil Trubarjev prevod. Trubarjev in Dalmatinov sodobnik Sebastijan Krelj (1538–67) je prevedel del Nove zaveze. Analize Trubarjevih in Dalmatinovih prevodov kažejo, da

nista pretežno prevajala iz izvirnih svetopisemskih jezikov, ampak sta se oba naslanjala predvsem na Luthrov prevod Svetega pisma (Rozman 1990; Matjaž 2009). Koliko so se Luther, Trubar in Dalmatin držali temeljnih svetopisemskih literarnih oblik in kako dosledni so bili v prevajanju temeljnih teoloških pojmov, je vprašanje, ki kliče po obsežnejši celostni analizi prevoda po posameznih knjigah.

2.1 Prvi celotni katoliški prevod Svetega pisma (1784–1802)

Protireformacija je ustavila širjenje protestantizma, toda Dalmatinova Biblija je ostala v veljavi tudi med katoliškimi duhovniki. Matija Kastelec (1620–88) je do leta 1680 na podlagi Dalmatinove Biblije pripravil rokopis celotnega prevoda Svetega pisma. Ljubljanski škof Karl Janez Herberstein (1719–87) pa se je zavezal za pripravo prvega katoliškega celotnega prevoda Svetega pisma. Na njegov ukaz je Jurij Japelj (1744–1807) ob pomoči Blaža Kumerdeja (1738–1805) leta 1783 začel prevajati. Sodelavci so prevajali po *Vulgati*. Za prevod Nove zaveze so prevzeli Dalmatinovo besedilo, kjer se je ujemalo z *Vulgato*, številne germanizme pa so nadomestili s slovenskimi izrazi; v drugih primerih so se opirali na Rosalina in ostroško Biblijo (1581). Japelj je s sodelavci začel prevajati najprej Novo zavezo, ki je izšla v Ljubljani v dveh delih v letih 1784 in 1786. Staro zavezo je Japelj delno prevajal sam, delno so jo prevajali sodelavci Janez Debevec, Jožef Rihar, Jožef Škrinjar, Modest Šraj in Anton Traven. Ker so Japljevemu prevodu iz teoloških in jezikovnih razlogov vedno močneje nasprotovali, saj je še vedno vseboval večje število germanizmov, je vodstvo priprave Stare zaveze končno prevzel Jožef Škrinjar (1753–1825), ki je bil med vsemi sodelavci najbolj nadarjen in izobražen. Nova zaveza je, kot že omenjeno, izšla v dveh zvezkih v letih 1784–86, Stara zaveza pa v letih 1791–1802 v 10 zvezkih.

Japljev prevod Svetega pisma ima v vsakem zvezku latinski in slovenski predgovor, v katerem avtorji prevodov predvsem povzemajo vsebino prevedenih knjig v vsakokratnem zvezku. V latinskem predgovoru (*praefatio*) k prvemu zvezku prevoda Nove zaveze in k četrtemu zvezku prevoda Stare zaveze pa najdemo tudi dragocen podatek o virih, ki so jih prevajalci uporabili. V latinskem predgovoru k prvemu zvezku prevoda Nove zaveze iz leta 1784 beremo, da so prevajalcem kot vir služili *Vulgata*, najnovejši nemški Rosalinov prevod, večjezična Biblija kardinala Himenesa, 12-jezična Hutterjeva izdaja, ki je leta 1599 izšla v Nürnbergu, in staroslovanska Biblija, natisnjena v Ostrogu leta 1581 (Japelj 1784, zv. 1 Nove zaveze, praefatio, 2, 8–9). V latinskem predgovoru Japelj kot vir omenja tudi Dalmatinovo Biblijo, vendar meni, »da je novi prevod docela drugačen od onega (*novam hanc Versionem toto coelo ab illa diversam esse*)« (Japelj 1784, zv. 1 Nove zaveze, praefatio, 3).

V latinskem predgovoru (*Ad eruditum lectorem*) k četrtemu zvezku prevoda Stare zaveze, ki zajema prevod Psalmov pod naslovom *Svetu pismu stariga testamenta. Bukve*

tih psalmov. Id est: Biblia sacra veteris testamenti. Liber psalmorum, z letnico 1798, Anton Traun kot vire v reševanju težav pri prevajanju Psalmov navaja *Vulgato*, ki jo je sv. Hieronim prevedel iz hebrejskega vira (*ex Hebraeo fonte adornaverat*), popravljeno pod papežem Klementom VIII leta 1592, razen devterokanoničnih knjig, ki niso ohranjene v hebrejščini (*qui in Hebraeo non habebantur*). Kot vir dalje navaja hebrejsko besedilo, ki za določanje resničnega in pravega pomena predvsem na težjih mestih ni samo koristno, temveč vsekakor tudi potrebno (*non solum utilem, sed etiam omnino necessarium esse*). Tudi Traun kot vir navaja poliglotno izdajo Biblije. Omenja tudi osnovno stališče glede načina prevajanja in bralca osebno nagovarja, naj ne bo sumničav, če v prevodu ne bo povsod našel dobesednega prevoda, niti posameznih besed v njihovem slovničnem pomenu (*si per decursum versionis hujus non ubique verbum de verbo, neque singula verba in sua gramatical significatione translata inveneris*); pogosteje sta namreč tako zahteva prevoda kot jasnost stalnih besednih zvez svetovala, da se ne prevaja dobesedno, temveč po smislu (*saepius enim non verbum de verbo, sed sensum de sensu transferre, & versionis ratio, & idiomatis claritas suadebant*). Traun v latinskem predgovoru k prevodu Psalmov navaja tudi izziv pretanjenega pesniškega sloga, pesniških figur, metafor in značilnih hebrejskih stalnih besednih zvez, hebraizmov in značilnosti hebrejskega načina rabe glagolov za izražanje glagolskega vida in časovnosti: preteklosti, sedanosti in prihodnosti. Pomenljiv je Traunov podatek glede njegovega načina prevajanja časovnih period: »Cum vero *Vulgata* nostra tempora Hebraicorum verborum fere ubique imitetur, ea secundum regulas, quas Hebraeae linguae periti tradunt, in hac versione claritatis gratia permutavi.« [Medtem ko *Vulgata* skoraj vedno posnema naša časovna razmerja hebrejskih glagolov, sem jih v tem prevodu zaradi jasnosti spremenil skladno s pravili, ki so jih predali strokovnjaki hebrejskega jezika.]

Ljubljanskemu škofu Antonu Alojziju Wolfu, po katerem se imenuje drugi katoliški celotni prevod Svetega pisma v šestih zvezkih (1856–59), se je Japljeva informacija o predlogah in delovni metodi prevoda zdela tako pomembna, da jo takole povzema v Predgovoru v prvi zvezek:

Pripomočke, ktere so prestavljavci pri svojim delu imeli, naznanja Juri Japel v predgovoru I. dela nove zaveze 1784. leta. Posebno jim je služila staroslovenska prestava svetiga Cirila v 9. stoletji iz greške LXX narejena, natisnjena v Ostrovu 1581, in sv. pismo, ki ga je bil dal natisniti Elija Huter 1599. leta v 12 jezikih, med katerimi sta tudi češki in poljski.

Skerbela je viši duhovska gosposka, de bi bila prestava, kar je mogoče, natančna in zvesta. Vsake bukve, preden so bile izročene tiskarnici, je pregledal in pretehtal posebno v ta namen postavljen in iz učenih mož sostavljen zbor, ki je svoje shode imel v c. k. bukvarnici. Njega udam Juri Japel sam hvalo daje, de so svoje delo tako pridno in vestno opravljali kakor de bi jim bilo šlo za lastno zveličanje. Tako so drugi del nove zaveze

pretehtovali 1783. leta od sred posta do kimovca, ter so se vsaki teden zavoljo tega po štirikrat zbirali. (Wolf, 1857, zv. 1, xiii)

2.2 Drugi celotni katoliški prevod Svetega pisma (1856–59)

V 19. stoletju se nadaljuje vnema za prevajanje Svetega pisma na katoliški strani. Ljubljanski škof Anton Alojzij Wolf (1782–1859) je Juriju Volcu (1805–85) poveril pripravo novega prevoda celotnega Svetega pisma. Njegovi sodelavci so bili Andrej Čebašek, Andrej Gollmayer, Jurij Grabner, Peter Hicinger, Matija Hočevnar, Luka Jeran, Anton Lesar, Josip Marn, Frančišek Metelko, Anton Mežnarc, Anton Pintar, Matevž Ravnikar-Poženčan in Andrej Zamejic. Nekaj sta prevedla Valentin Orožen in Felicijan Globočnik. Besedilo Peteroknjžija, Jozuetove knjige in Knjig kraljev so priredili po prevodu Placida (Jerneja) Javornika. Prevajali so po *Vulgati* in se pri tem opirali na nemške vzore. Opombe so prevzeli iz nemške izdaje Jožefa Franca Allioliija. Volc je precej prevedel sam, prevode sodelavcev je popravljajl in jezikovno poenotil. Novi prevod je v jezikovnem pogledu precej boljši kakor Japljev. Izšel je v letih 1856–59 v šestih knjigah. Leta 1856 je izšla Nova zaveza v dveh zvezkih kot številka 5 in 6 celote, leta 1857 so izšle zgodovinske knjige Stare zaveze kot prvi in drugi zvezek, leta 1858 je izšel prevod modrostnih knjig Stare zaveze kot tretji zvezek, leta 1859 pa je izšel prevod preroških knjig in obeh knjig Makabejcev kot četrti zvezek. Zaradi škofove pobude in podpore imenujejo ta prevod Wolfovo Sveto pismo, pravi naslov pa je *Sveto pismo stare in nove zaveze z razlaganjem poleg nemškiga, od apostoljskiga Sedeža poterjeniga sv. pisma, ki ga je iz Vulgate ponemčil in razložil Dr. Jožef Franc Allioli*.

Ta izdaja celotnega prevoda Svetega pisma ima skupen Predgovor škofa Wolfa na začetku prvega zvezka iz leta 1857 (str. iii–xvi). Glavnina predgovora je posvečena pomenu Svetega pisma za Cerkev. Da je Cerkev dovolila prevajanje Svetega pisma v »domači jezik«, se je moral dopolniti čas. Dolgo obdobje je Cerkev »posebno pri manj omikanih ljudstvih« prevajanje Svetega pisma prepovedovala: »ravnala je pa tako, ker je z materno skerbjo čula, de se sveti zaklad vere pri njenih otrocih neskažen in keršansko vedenje čisto in svitlo ohrani. Prederznili so se namreč predstavljati sveto pismo ljudje, ki niso imeli potrebne učenosti, ali so bili celo od duha napuha prevzeti in s kvasam kriviga uka omešeni« (Wolf 1857, x). Škof pomenljivo piše: »Še le proti koncu pretečeniga stoletja je zasvetila našimu narodu zarja spolnjene serčne želje po svetim pismu, v domači slovenski jezik z verno zvestobo prestavljenim. Ljubljanski škof in knez Karol grof Herberstein je blagovolil sebi izročnim ovčicam ta dragi dar podeliti. ... Pervi, ki je z vso gorečnostjo, ki jo ljubezen do kake reči koli more vdihniti, prevzel delo prestavljanja, je slavni Juri Japel, rojen v Kamniku.« (Wolf 1857, xi)

V nadaljevanju škof Wolf po imenu navaja vse Japljeve sodelavce in letnice izdaje posameznih zvezkov, potem pa pripomni: »Ako pomislimo nizko stopnjo v omiki slovenskiga

jezika konec pretečeniga stoletja, nam ne bo težko soditi, kakošne težave so imeli premagati sedaj imenovani prestavljavci svetiga pisma in kolike hvale in zahvale so tedaj vredni pri vsih poznejših Slovencih.« (Wolf 1857, xii–xiii) Na koncu predgovora pa škof Wolf omenja tudi vire, ki so jih uporabljali prevajalci Wolfovega Svetega pisma: »Vse delo je po vodilih svete katoliške cerkve obravnano. Prestava je skorej od besede do besede po latinski *Vulgati* narejena, kakor sveti tridentinski zbor priporočuje. Ako je v hebrejskim ali v grškem svetim pismu kakošna versta malo drugačna, je razloček v razlaganji naznanjen. Staro jutrovsko lastnijo v govorjenji je slovenska prestava ohranila, kolikor je čistost slovenšine dovolila.« (Wolf 1857, xv)

Wolfov prevod Svetega pisma odraža stanje slovenščine v njegovem času. V tem omejenem obsegu pa je težko soditi, v kakšni meri prevod ustreza izvornim literarnim oblikam Svetega pisma.

2.3 Celotni protestantski prevod Svetega pisma Čeha Antona Chráska (1914)

Leta 1904 je Čeh Anton Chráska (1868–1953) začel v Ljubljani prevajati celotno Sveto pismo za evangeličane. Ob pomoči sodelavcev Frana Govekarja, Antona Mikuša in drugih je delo dokončal leta 1914; Britanska biblična družba pa je prevod takoj izdala pod naslovom *Sveto pismo starega in novega zakona* (1914; do leta 1967 sedem ponatisov). Na naslovni strani piše »Stari zakon po hebrejskem, Novi po grškem izvorniku«, vendar strokovne ocene kažejo, da je prevod prirejen po Dalmatinu, Luthru ter drugih protestantskih prevodih (Brkić 2014; Avsenik Nabergoj 2017). Devterokanoničnih knjig Britanska biblična družba ni tiskala.

2.4 Mariborska izdaja celotnega katoliškega prevoda Svetega pisma (1959–61)

V letih 1959–61 je škofijski ordinariat v Mariboru izdal celotno Sveto pismo v štirih knjigah: Staro zavezo v treh in Novo zavezo v enem zvezku. V tej izdaji imamo redigiran ponatis Nove zaveze iz let 1925 in 1929, Slavičevega prevoda prvega dela Stare zaveze iz leta 1939 in nov prevod vsega drugega. Frančišek Jere (1881–1958), Gregorij Pečjak (1867–1961) in Andrej Snaj (1886–1962) so namreč iz grškega izvornika prevedli Novo zavezo in jo po naročilu škofa Antona Bonaventura Jegliča leta 1925 v Ljubljani izdali z naslovom *Sveto pismo novega zakona. Prvi del: Evangeliji in Apostolska dela*, leta 1929 pa *Sveto pismo novega zakona. Drugi del: Apostolski listi in Razodetje* (ponatis obeh delov v letih 1937–39, 1948, 1949, 1954–55). Leta 1937 je Britanska biblična družba v Beogradu izdala prevod Albina Vilharja *Evangelij po Luku*. Matija Slavič je leta 1939 pri družbi sv. Mohorja v Celju izdal *Sveto pismo stare zaveze. Prvi del: Pet Mojzesovih knjig in Jozuetova knjiga*. Prevod je pripravil po hebrejskem izvorniku. Pri korekturi prevoda so sodelovali Anton Breznik, Frančišek Jere, Fran Ksaver Lukman, Alojzij Odar, Jernej

Pavlin in Andrej Snoj. Pri nadaljnjem prevajanju Stare zaveze iz hebrejščine je pomagal Jakob Aleksič (1897–1980), iz grščine Frančišek Jere.

Na osnovi vseh navedenih delnih prevodov je v letih 1959–61 Lavantinski škofijski ordinariat v Mariboru izdal *Sveto pismo Stare zaveze* v treh in *Sveto pismo Nove zaveze* v enem zvezku. Naslovni škof apostolski administrator lavantinski, dr. Maksimilijan Držečnik, je to izdajo pospremil z uvodom na začetku prve knjige Stare zaveze pod naslovom »Novi izdaji svetega pisma na pot« (1958, v–vii). V tem predgovoru škof Držečnik omenja avtorje tega prevoda celotnega Svetega pisma in še posebej izpostavi dr. Matija Slaviča, ki je »nad dvajset let svojega življenja posvetil skoraj izključno prevajanju svetega pisma stare zaveze« (1958, vi). Omenja pa tudi temeljne vire novega prevoda: »Novi prevod svetega pisma stare zaveze je prirejen po hebrejskem izvirniku, medtem ko so bili dosedanja prevodi prirejeni po tako imenovani latinski vulgati. Tudi knjige nove zaveze so prirejene po izvirnem, grškem besedilu« (1958, vi).

Čez dobrih deset let je skladno z dogovorom z Britansko biblično družbo skupina sodelavcev pregledala mariborsko izdajo celotnega prevoda Svetega pisma za prvo ekumensko izdajo Svetega pisma v eni knjigi z naslovom *Sveto pismo Stare in Nove zaveze: Ekumenska izdaja*. Britanska biblična družba je knjigo izdala leta 1974 in je pozneje poskrbela tudi za mnogo ponatisov. V kratkem predgovoru »Ekumenski izdaji Svetega pisma na pot« z letnico 1973 beremo:

Pričujoča slovenska tovrstna izdaja ima za podlago prevod iz izvirnih jezikov, ki ga je izdal škofijski ordinariat v Mariboru v štirih knjigah (1959/61). Prevod je na novo pregledan in po vsebini bolj smiselno razdeljen. Opombe h knjigam stare zaveze sta po opombah francoske Jeruzalemske biblije iz leta 1955 sporazumno priredila prof. dr. Jakob Aleksič in pastor Vladimir Miselj, opombe h knjigam nove zaveze pa dr. Stanko Cajnkar. Pri izboljšavi besedila za ekumensko izdajo je sodeloval Jože Dolenc, ki je skrbel tudi za tehnično redakcijo celotne izdaje. Besedilo nove zaveze sta za to izdajo pregledala in izpolnila dr. Stanko Cajnkar in Jože Dolenc. V redakcijski komisiji za novo zavezo so sodelovali še škofa dr. Maksimilijan Držečnik, dr. Vekoslav Grmič, senior Ludvik Novak in pastor Ludvik Jošar.

2.5 Ekumenski (standardni) prevod Svetega pisma iz izvirnih jezikov (1996)

Ekumenska izdaja Svetega pisma iz leta 1974 ima le minimalen obseg opomb. Zato so predvsem duhovniki kmalu po izidu te izdaje vse bolj pogosto izražali željo po pripravi novega, bogato komentiranega prevoda Svetega pisma. Pobudo zanj so leta 1980 dali predavatelji svetopisemskih ved na Teološki fakulteti v Ljubljani. Podprla jo je Slovenska pokrajinska škofovska konferenca pod vodstvom nadškofa dr. Alojzija Šuštarja, ki je nato 30. decembra 1980 za pripravo prevoda imenovala organizacijski odbor pod

predsedstvom Jožeta Krašovca in Franceta Rozmana. Projekt je bil zasnovan kot skupinsko delo. Glede na obseg razpoložljivih sodelavcev je bil sklenjen dogovor, da se najprej pripravi prevod Nove zaveze, potem pa še zahtevnejši prevod Stare zaveze. V treh letih intenzivnega dela so pod vodstvom Jožeta Krašovca in Franceta Rozmana prevod Nove zaveze pripravili Otmar Črnilogar, Kajetan Gantar, Alojz Rebula in France Rozman. Pri redakciji so sodelovali Jurij Bizjak, Janez Gradišnik, Mirko Mahnič, Erika Mihevc-Gabrovec, Jože Krašovec, Avguštin Pirnat, Zdravko Reven, Jožef Smej in Janez Zupet. Jože Krašovec je v tem obdobju pripravil pravila za oblikovanje celotnega prevoda in seznam oblik svetopisemskih imen po izvirniku.

Ob štiristoti obletnici izida Dalmatinove Biblije (1984) je nadškofijski ordinariat v Ljubljani izdal nov bogato komentirani prevod Nove zaveze pod naslovom *Sveto pismo Nove zaveze: Jubilejni prevod ob štiristoletnici Dalmatinove Biblije*. Isto leto je Mohorjeva družba izdala *Biblični leksikon*, ki na začetku vsebuje »Seznam svetopisemskih imen«, ki ga je ob posvetovanjih z dr. Kajetanom Gantarjem in dr. Jakobom Riglerjem pripravil Jože Krašovec (Krašovec 1984, 13–109). Britanska in inozemska biblična družba v Beogradu je novi prevod Nove zaveze prevzela za ponatise ekumenske izdaje, leta 1990 pa je bil z manjšimi dopolnili in popravki ponatisnjen v priročni izdaji; na pobudo Slovenske pokrajinske škofovske konference so ga izdale in založile Združene biblične družbe.

Po izidu Nove zaveze se je začel postopek prevajanja Stare zaveze v okviru koordinacijskega odbora pod predsedstvom Jožeta Krašovca. Celotni novi prevod svetega pisma je bil končan leta 1996 in ga je izdala Svetopisemska družba Slovenije z naslovom *Sveto pismo Stare in Nove zaveze: Slovenski standardni prevod iz izvirnih jezikov. Za temeljito revizijo prevoda grškega dela stare zaveze in nove zaveze je bil na predlog Jožeta Krašovca v projekt vključen Gorazd Kocijančič, ki je k večini knjig tega dela prevoda napisal tudi uvode in opombe. Seznam vseh sodelavcev v pripravi prevoda stare in nove zaveze, uvodov, opomb in referenc je objavljen na začetku pod naslovom »Predstaviteljev prevoda« (str. 15–21). Takoj po izidu celotnega prevoda Svetega pisma leta 1996 so se nekateri prevajalci na pobudo Jožeta Krašovca lotili pregleda novega prevoda stare zaveze. Peteroknjizje je v glavnem pregledal prevajalec Marijan Peklaj sam, male preroke pa Jože Krašovec in delno Milan Holc. Tudi nekateri drugi prevajalci so pregledali svoje deleže in prispevali nekaj malenkostnih popravkov. Popravki so bili upoštevani v ponatisu novega prevoda leta 1997.*

Že na začetku priprave novega ekumenskega prevoda Svetega pisma so se sodelavci dogovorili, da bodo novi prevod pripravili ob sodelovanju Združenih bibličnih družb. Nadškof in metropolit dr. Alojzij Šuštar je v imenu Slovenske pokrajinske škofovske konference kot njen predsednik dne 31. maja 1988 podpisal pogodbo, po kateri imajo materialne avtorske pravice nad prevodom Združene biblične družbe. Združene biblične družbe pa so spodbujale ustanovitev Svetopisemske družbe Slovenije (SDS), ki je bila v

letu 1993 v resnici ustanovljena po vzoru regionalnih bibličnih družb v drugih državah. Od takrat naprej se je novi ekumenski prevod pripravljala v okviru Svetopisemske družbe Slovenije. Nekateri prevajalci so poskusne delne prevode izdali pred izidom celotnega prevoda, ki ga je leta 1996 izdala Svetopisemska družba Slovenije.

Novi prevod je bil javno predstavljen v glavni dvorani Cankarjevega doma na posebni slovesnosti v okviru mednarodnega simpozija »Interpretacija Svetega pisma«, ki je potekal v Cankarjevem domu od 17. do 20. septembra 1996 pod predsedstvom Jožeta Krašovca ob sodelovanju Univerze v Ljubljani in Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

2.6 Novi katoliški prevod Svetega pisma (Jeruzalemska izdaja, SPJ 2010–22)

Leta 2006, deset let po izidu Slovenskega standardnega prevoda, je bil izoblikovan predlog, da se pod pokroviteljstvom Slovenske škofovske konference začne pripravljati nov katoliški prevod Svetega pisma s popolnoma novimi uvodi, opombami, referencami in dodatki na osnovi najbolj priznanega in vplivnega katoliškega prevoda Svetega pisma v obdobju po drugi svetovni vojni, ki je prvič v eni knjigi izšel leta 1956 v francoskem jeziku in je v revidirani izdaji iz leta 1973 dobil naslov *Bible de Jérusalem*. Takrat je bila jeruzalemska izdaja Svetega pisma na voljo že v vseh večjih evropskih jezikih, med drugim tudi v hrvaščini.

Pomembno je poudariti, da je *Bible de Jérusalem* znana predvsem po odličnih, teološko poglobljenih uvodih in opombah, svetopisemsko besedilo pa je prevedeno po izvirnih svetopisemskih jezikih. Slovenska škofovska konferenca je leta 2006 sprejela pobudo Jožeta Krašovca, da se v naslednjih 15 letih izvede projekt slovenske izdaje *Bible de Jérusalem* na podlagi francoske redakcije iz leta 2000. Odločilo se je, da se najprej prevede Nova zaveza. Za izdajo Nove zaveze leta 2010 je Krašovec pripravil predgovor, seznam kanona hebrejske Biblije, kanona grške Biblije Stare zaveze (*Septuaginta*) in kanon latinske Biblije Stare in Nove zaveze (*Vulgata*), opis poti do francoske in slovenske izdaje Jeruzalemske Biblije in osnovna navodila za pripravo izdaj prevoda Svetega pisma. V opisu poti do francoske in slovenske izdaje Jeruzalemske Biblije (str. 21–25) so med drugim navedeni razlogi za to, da ima Slovenska škofovska konferenca avtorske pravice nad prevodom Svetega pisma, ki velja za uradni prevod za rabo v liturgiji in povsod drugod. V tem uvodu je Krašovec izpostavil, da je glavni cilj novega prevoda »iskanje večje skladnosti med izvirnikom in izročilom prevajanja Evropi in v Sloveniji, večkrat pa je bila izražena tudi želja, da prevod dopolnimo z večjim obsegom sintetičnih opomb k temeljnim teološkim pojmom. Takšne opombe so značilne za francosko Jeruzalemsko Biblijo (*Bible de Jérusalem*), toda radikalnejše protestantske skupnosti predvsem obsežnejše komentarje teološke narave odklanjajo.« (Krašovec, ur. 2010, 21)

V vlogi urednika novega prevoda je Krašovec ves čas posvečal posebno pozornost literarnim oblikam izvirnega svetopisemskega besedila in je skrbel za to, da so vsi sodelavci v slovenskem prevodu poskušali čim bolj ohraniti slog in patino izvirnika. Dosegli pa so tudi soglasje, da bodo predvsem stalne besedne zveze in besedni zaklad posebnega teološkega pomena povsod prevajali enotno. Skladno s tem načelom so pomembna novost novega prevoda opombe, ki poglobljuje pozornost posvečajo razlagi pomena temeljnih teoloških pojmov. Opombe v tej izdaji niso preprosto prevedene iz francoske *Bible de Jérusalem*, temveč so v precejšnji meri dopolnjene na temelju drugih virov. Zato ima slovenska izdaja povprečno do 20 odstotkov več opomb kakor francoski izvirnik. Za svobodno priredbo opomb so avtorji slovenskega prevoda dobili pisno soglasje od založbe les Éditions du Cerf v Parizu.

V Predgovoru v izdajo Nove zaveze Krašovec opisuje razliko med ekumenskim prevodom iz leta 1996 in prevodom po francoski *Bible de Jérusalem*:

Osnovno vodilo novega slovenskega prevoda Svetega pisma v primerjavi s slovenskim ekumenskim prevodom iz leta 1996 (SSP) je večja usklajenost med osnovnimi postavkami prevoda: točnost v razmerju do izvirnika, jasnost v prevodnem jeziku, blagoglasje glede na potrebe bogoslužja in zavestno upoštevanje izročila dobrih prevodnih rešitev v prejšnjih stoletjih. Iz teh razlogov je kot slovenska osnova imela pomembno vlogo mariborska izdaja prevoda Svetega pisma (imprimatur, Maribor, dne 12. julija 1958), ki se večinoma še vedno uporablja v bogoslužju. Prevajalci smo po posebnem dogovoru dali prednost starejšim prevodom, kadar se v ekumenskem prevodu (SSP) pojavlja sprememba ustaljenega slovenskega besedila brez utemeljenega razloga. (Krašovec, ur. 2010, 11–12)

V letih 2010, 2013, 2014, 2015, 2019 je založba Družina v petih knjigah izdala celoten novi prevod Svetega pisma. V letih 2019–21 je Jože Krašovec vodil usklajevalno redakcijo celotne Stare zaveze za elektronsko izdajo v letu 2022. V tej fazi so vsi sodelavci pri pripravi novega prevoda materialne avtorske pravice pogodbeno odstopili Slovenski škofovski konferenci, ki je založbo Družina pooblastila za tiskanje in distribucijo novega prevoda. V letih 2021–22 je potekala usklajevalna redakcija prevoda Nove zaveze za izdajo celotnega prevoda Stare in Nove zaveze v eni knjigi v jeseni leta 2023. Zaradi stalnega ponavljanja očitkov s strani Svetopisemske družbe Slovenije, da niso vse knjige Nove zaveze prevedene na novo, so bile nekatere knjige korenito na novo prevedene v fazi usklajevanja v letih 2021–22: Apostolska dela, Pismo Rimljanom, Pismi Korinčanom, Pismo Galačanom, Pismi Tesaloničanom in Razodetje. Vsi prevajalci in drugi sodelavci so navedeni v predgovoru za dokončno izdajo celotnega katoliškega prevoda Svetega pisma.

Z izidom celotnega ekumenskega prevoda Svetega pisma 1996 in celotnega katoliškega prevoda po jeruzalemski izdaji Svetega pisma v dokončni verziji leta 2023 smo

v Sloveniji dobili dva dragocena priročnika, ki se dopolnjujeta in veljata za zanesljiva vodnika za vsa temeljna vprašanja duhovne izkušnje, življenja in kulture.

3 Osrednje raziskovalne teme na področju

V zgodovini prevajanja Svetega pisma je bila v središču pozornosti vedno dilema prevajanja *ad verbum* ali prevajanja *ad sensum*. Že najstarejši grški prevod Svetega pisma (*Septuaginta*) ni enoten prevod, temveč je sestavljen iz več prevodov, ki so jih pripravili različni avtorji v različnih obdobjih. Prevod nekaterih knjig je narejen bolj ali manj *ad verbum*, prevod drugih knjig bolj ali manj *ad sensum*, nekatere knjige pa so razširjene parafraze. Hieronim je svoj temeljni pristop najbolj jasno izrazil v pismu Pamahiju *De optimo genere interpretandi* [O najboljšem načinu prevajanja] (leta 395, Pismo 57). V členu pet pravi: »Sam ne samo priznavam, temveč svobodno in naglas izpovedujem, da pri prestavljanju iz grščine – z izjemo Svetega pisma, kjer je skrivnost celo besedni red – ne prevajam besede z besedo, temveč smisel s smislom« (Krašovec 2013, 92). Tudi njegov prevod Svetega pisma (*Vulgata*) ni enoten. A je v bistvu literarne narave, saj v glavnem upošteva retorične, slogovne in literarne značilnosti Svetega pisma, med drugim osnovno obliko paralelizma v svetoписemski poeziji (Krašovec 2013, 80–99). Od 13. stoletja dalje so *Vulgato* večkrat revidirali. Najbolj korenito je revidirana *Nova Vulgata*, ki je izšla leta 1979 (Krašovec 2013, 99–102). Ocena urednika te verzije je: »*Nova Vulgata* velja kot prevod, ki je zmerno zvest izvirnim besedilom. Od vseh drugih izdaj se razlikuje po tipu jezika, ki ga uporablja; to je jezik starega izročila krščanske latinščine, ki vsebuje neizbrisne sledove semitizmov, nosi znamenja vpliva *Septuaginte*« (Rossano 1990, 202, vsi prevodi so delo avtorja poglavja).

V novejšem času se je po vsem svetu prevajanje Svetega pisma zelo razmahnilo, vzporedno pa tudi strokovni diskurz o prevodnih pristopih. Težišče diskurza pa ni toliko na slogovno-literarnih kot na jezikovno-semantičnih vprašanjih prevajanja. Najbolj žgoča tema raziskovanja je vprašanje razlogov za pristop prevajanja Svetega pisma *ad verbum* z doslednim upoštevanjem izvirnega besedišča, retorike, sloga in literarnih oblik ali za pristop *ad sensum* v smislu svobodnega iskanja »dinamične ekvivalence«. Najbolj zanemarjeno pa je vprašanje literarnega prevajanja Svetega pisma, čeprav literarne oblike, slog in raba metafor namesto abstraktnih konceptov najbolj zaznamujejo moč in lepoto sporočila Svetega pisma. V knjigi *Med izvirnikom in prevodi* Krašovec povzema novejše diskusije o »literarnem« prevajanju Svetega pisma s svojim stališčem, »da je dober prevajalec le tisti, ki ravna celostno-strukturalno in je sposoben vsebino izvirnika prevesti tako, da ustrezno preustvari tudi literarno zgradbo. Pogoj za dobro prevajanje literarnih umetnin, zlasti poezije, torej ni samo temeljito in vsestransko poznavanje izvirnega in prevodnega jezika, temveč tudi nadarjenost za literarno ustvarjanje. Prevajalec mora v celoti upoštevati individualni slog avtorja izvirnika.« (Krašovec 2001, 68)

4 Nove diskusije in področja raziskovanja

Danes je enako kot že v antiki aktualno vprašanje stopnje izrazne možnosti indoevropskih in drugih jezikov, da ustrezno izrazijo duha Svetega pisma, ki ima semitsko jezikovno osnovo. Že najstarejši grški prevod Svetega pisma (*Septuaginta*) je bil pripravljen brez modelov iz semitskega jezika, ki je po svoji jezikovni in miselni zgradbi precej drugačen od indoevropske grščine. Prevajalec Sirahove knjige ta problem nazorno nakáže v predgovoru, ko pravi: »Prizanesite mi, če se vam bo morda zdelo, da mi je pri prevajanju kljub prizadevanju kje spodrsnilo. Izrazi, ki so bili prvotno povedani v hebrejskem jeziku, nimajo več iste moči, če se prevedejo v drug jezik. Pa ne le tole delo; tudi postava sama in prerošva in druge knjige so nemalo drugačne, če jih beremo v izvirnem jeziku.« (Krašovec 2013, 61)

Posebnosti hebrejskega načina dojemanja resničnosti in resnice ter razlike v naravi jezikov kažejo, da bo to vprašanje temeljno tudi v prihodnosti. Vzporedno z odkrivanjem literarne narave Svetega pisma pa že nekaj desetletij v ospredje prihaja celostno razumevanje prevajanja. Ne gre samo za dilemo *ad verbum* ali *ad sensum*, temveč predvsem za upoštevanje literarnih oblik, torej sloga svetopisemskih besedil. Kaj to pomeni, nam spet dokaj jasno pokaže Hieronimov pristop v prevajanju. Za ponazoritev navajam njegov prevod Božjih atributov »odrešenja« v dvojnem prevodu knjige Psalmov: v prevodu iuxta LXX in iuxta Hebraicum. V Svetem pismu namreč obstajajo različni atributi Boga. Atributi pomenskega polja »odrešenja« so temeljni v Svetem pismu ter v poznejših judovskih in krščanskih tradicijah. V knjigi Psalmov se Božji atributi pojavljajo v obliki konkretne metafore ali abstraktnega označevanja kakovosti. Ker se nekateri atributi, ki se nanašajo na Boga, pojavljajo neodvisno, nekateri pa v povezavi z drugimi sinonimnimi besedami, je osnovna literarna oblika paralelizma nadvse pomembna pri presoji točnosti in doslednosti pri upodabljanju osnovnega teološkega besedišča v standardnih prevodih Svetega pisma. Odličen primer pesniške izrabe osnovno literarne oblike paralelizma je začetek Psalma 18 (vrstica 3), ki se po točnem prevodu iz hebrejščine glasi:

Gospod je moja skala, moja trdnjava in moj osvoboditelj;
moj Bog je moja pečina, kamor se zatekam,
moj ščit, rog moje rešitve, moje zavetje.

Hieronimov dvojni prevod knjige Psalmov – iuxta LXX in iuxta Hebraicum – je primer očitne literarne odličnosti, a relativne natančnosti v iskanju semantičnih ekvivalenc. Prevajalci *Septuaginte* pričajo o sorazmerni doslednosti pri predstavljanju besed z istimi ustrezniki in pri ohranjanju strukture vzporednosti hebrejske Biblije, vendar so precej pogosto konkretne metafore preoblikovali v abstraktne pojme. V svojem prevodu knjige Psalmov iuxta LXX je Hieronim sledil *Septuaginti* pri ohranjanju literarne strukture

besedila, vendar si je dovolil večjo pluralnost pri upodabljanju osnovnega besedišča. V svojem prevodu iuxta Hebraicum je sledil načelu *Hebraica Veritas* in je tako strukturo besedila kot metafore in abstraktne koncepte bolj uskladił z izvirnikom. Psalm 18,3 se v Hieronimovem prevodu iuxta LXX glasi:

Dominus firmamentum meum et refugium meum et liberator meus
Deus meus adiutor meus et sperabo in eum
protector meus et cornu salutis meae et susceptor meus.

Prevod iuxta Hebraicum pa nekoliko bolj skladno z izvirnikom v upoštevanju metafor:

Domine petra mea et robur meum et salvator meus
Deus meus fortis meus sperabo in eo
scutum meum et cornu salutis meae susceptor meus.

Že nekaj primerov pokaže, kako pomembno in kompleksno je vprašanje »literarnega prevoda« Svetega pisma z vidika enako pomembne vloge konkretnih metafor in abstraktnih konceptov znotraj struktur izvirnega besedila (Krašovec 2022).

5 Zaključek: povzetek in vpliv na družbo ali druge kulturne sfere

Izvirno hebrejsko Sveto pismo Stare zaveze, grška *Septuaginta* in latinska *Vulgata* so vse do danes močno vplivali na razvoj evropske kulture na vseh področjih. Razširila se je raba tipično svetopisemskih izrazov in besednih zvez. Visoki slog svetopisemske poezije in proze je pri vseh narodih vplival na mešanje pesniških in proznih značilnosti literarnih izročil in poustvaritev. Prikazi svetopisemskih osebnosti v opisih in personifikacijah pa so služili kot neizčrpen vir za ustvarjalnost v likovni umetnosti. Svetopisemska osebna in geografska imena so doživela pomembne transformacije v grškem in latinskem prevodu Svetega pisma (*Septuaginta* in *Vulgata*), ki sta skozi dva tisoč let služila kot osnova za razvoj oblik imen v evropskih jezikih.

Sveto pismo je bilo pri številnih krščanskih narodih prva knjiga, ki je bila napisana v narodnem jeziku, zato pomeni prevod Svetega pisma začetek jezika in pismenstva sploh. Gotski prevod Svetega pisma iz 4. stoletja pomeni npr. začetek germanske pisave in je najstarejša ohranjena literatura v celotnem germanskem svetu. Podobno v okviru slovanskih narodov velja za staroslovanski prevod Cirila in Metoda iz 9. stoletja. Poznejši prevodi so bili prav tako velikega pomena za razvoj jezika, religioznosti, literature in narodne zavesti. To velja tudi za Slovence. S sprejetjem krščanstva je Sveto pismo postalo najpomembnejši vir njihove narodne kulture. Neposredno in posredno je vplivalo na razvoj slovenskega jezika. Že v 9. stoletju so nastali prevodi temeljnih krščanskih

besedil, ki so vsaj posredno svetopisemskega izvora. Od leta 1555 dalje so bili prevodi Svetega pisma osrednja gonilna sila oblikovanja slovenskega knjižnega jezika. Anton Breznik je v svojem članku »Japljev prevod sv. pisma« označil kot »prvo zrelo delo naše prerodne (prosvetljene) dobe, ki se lahko meri s tovrstnimi deli večjih kulturnih narodov one dobe« (Breznik 1928, 77).

6 Seznam sorodnih poglavij v monografiji

Prva prevedena besedila / Prevajanje v času protestantizma (1550–1595) / Prevajanje in reformacija na vzhodu slovenskega etničnega prostora / Slovenski prevod Biblije in slovenska literatura: njuno medsebojno delovanje

7 Priporočeno branje

Jože Krašovec, Majda Merše in Hans Rothe. 2006. *Matthäus-Evangelium (1555); Paulus, Römerbrief (1560); Paulus-Briefe (1561, 1567); Psalter (1566); Neues Testament (1581–1582) übersetzt von Primož Trubar; Jesus Sirach (1575); Pentateuch (1578); Proverbia (1580) übersetzt von Jurij Dalmatin. Zv. 1; Kommentare. Zv. 2*, uredili Jože Krašovec, Majda Merše in Hans Rothe. Paderborn / Munich / Vienna / Zurich: Ferdinand Schöningh. (Biblia Slavica. Serie IV: Südslavische Bibel; Band 3,2: Kommentare.)

Knjiga vsebuje prvi ponatis najstarejših prevodov Svetega pisma 16. stoletja, opcije njihove vključitve v zbirko Biblia Slavica in komentarje slovenskih biblijskih prevodov 16. stoletja. Biblia Slavica je edinstvena zbirka faksimilnih ponatisov najstarejših slovenskih prevodov Svetega pisma. Slovenski delež je bil vključen v zbirko na predlog Jožeta Krašovca glavnemu uredniku akad. prof. dr. Hansu Rotheju, ko je bila zbirka v bistvu že zaključena. S to faksimilno izdajo najstarejših slovenskih prevodov Svetega pisma je bila rešena naša kulturna in duhovna dediščina primarnega pomena, ki je bila zaradi redkih ohranjenih izvodov izvornikov že resno ogrožena.

Krašovec, Jože. 2001. *Med izvornikom in prevodi*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Svetopisemska družba Slovenije.

V tem delu lahko najdemo pregled značilnosti slovenskih prevodov Svetega pisma (pogl. 3) in prikaz zasnove in izvedbe prevoda SSP (pogl. 7–13).

Kocijančič, Gorazd, ur. 1996. *Biblije na Slovenskem*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani in Narodna galerija v Ljubljani. Pregled rokopisov in tiskov so pripravili: Anica Zadnikar, Jasna Hrovat in Marijan Smolik, »Bibliografija slovenskih prevodov svetopisemskih besedil« (str. 217–27 v katalogu).

To delo je nastalo ob izidu novega slovenskega prevoda Svetega pisma in v času mednarodnega simpozija o interpretaciji Biblije leta 1996 in vsebuje natančne podatke o približno

300 knjižnih spomenikov, ki so se ohranili v slovenskih zbirkah, predvsem v fondih Narodne in univerzitetne knjižnice. Predstavljena so v kronološkem sosledju svojega nastanka.

8 Izdaje prevodov Svetega pisma

Izdaje celotnih prevodov Svetega pisma so tu navedene po kronološkem redu. Za kronologijo vseh, tudi delnih slovenskih prevodov Svetega pisma glej katalog razstave »Biblije na Slovenskem« (Kocijančič idr. 1996):

Krašovec, Jože, Majda Merše in Hans Rothe, ur. 2006. *Matthäus-Evangelium (1555); Paulus, Römerbrief (1560); Paulus-Briefe (1561, 1567); Psalter (1566); Neues Testament (1581–1582) übersetzt von Primož Trubar; Jesus Sirach (1575); Pentateuch (1578); Proverbia (1580) übersetzt von Jurij Dalmatin, Zv. 1; Kommentare, Zv. 2.* Paderborn, Munich, Dunaj, München, Zurich: Ferdinand Schöningh.

Dalmatin, Jurij. 1994 [1584]. *Biblia, tu je, vse Svetu pismu, Stariga inu Noviga testamenta / slovenski, tolmazhena, skusi Jurja Dalmatina = Bibel, dasi st, die gantze heilige Schrift: windisch.* – Gedruckt in ... Wittemberg: durch Hans Kraffts Erben. Faksimilne izdaje München / Ljubljana (1968), Ljubljana v dveh izvedbah (1994).

Japelj, Jurij (Georgius Japel) in Blaž Kumerdej (Blasius Kumerdey), ur. 1784–1786. *Svetu pismu noviga testamenta. Id est: Biblia sacra novi testamenti ... / in Slavo-Carniolicum idioma translata per Georgium Japel ... et Blasium Kumerdey ...* – Labaci: typis Joan. Frid. Eger.

Japelj, Jurij. 1791–1802. *Svetu pismu stariga testamenta. Id est: Biblia sacra veteris testamenti.* – Labaci: typis Joan. Frid. Eger.

Wolfovo Sveto pismo. 1856–59. *Sveto pismo stare in nove zaveze z razlaganjem poleg nemškiga, od apostoljskiga Sedeža poterjeniga sv. pisma, ki ga je iz Vulgate ponemčil in razložil Dr. Jožef Franc Allioli, Natisnjeno po povelji prečastitljiviga kneza gospoda gospoda Antona Alojzija, ljubljanskiga škofa, uredil Jurij Volc.* Ljubljana: Jožef Blaznik.

Chráska, Anton. 1914. *Sveto pismo starega in novega zakona: Stari zakon po hebrejskem, Novi po grškem izvorniku.* Ljubljana: Ig. pl. Keinmayr & Fed. Bamberg.

Držečnik, Maksimilijan (odgovorni škof za Imprimatur). 1959. *Sveto pismo Stare zaveze.* Prvi del. *Zgodovinske knjige:* Pet Mojzesovih knjig, Jozuetova knjiga, Knjiga sodnikov, Rutina knjiga, štiri knjige kraljev, dve kroniški knjigi. Iz hebrejskega jezika prevedel dr. Matija Slavič. Maribor: Lavantinski škofijski ordinariat.

Držečnik, Maksimilijan (odgovorni škof za Imprimatur). 1959. *Sveto pismo Stare zaveze.* Drugi del. *Zgodovinske knjige:* Ezdrova knjiga, Nehemijeva knjiga, Tobijska knjiga, Juditina knjiga, Esterina knjiga, dve knjigi Makabejcev. *Poučne knjige:* Jobova knjiga, Psalmi, Pregovori, Pridigar, Visoka pesem, knjiga modrosti, Sirahova knjiga. Iz hebrejskega jezika prevedel dr. Matija Slavič, iz grškega jezika prevedel dr. Francišek Jere. Maribor: Lavantinski škofijski ordinariat.

- Držečnik, Maksimilijan (odgovorni škof za Imprimatur). 1960. *Sveto pismo Stare zaveze. Tretji del. Preroke knjige: veliki preroki Izaija, Jeremija, Barub, Ezekijel, Danijel*, prevedel dr. Matija Slavi; *mali preroki Ozej, Joel, Amos, Abdija, Jona, Mihej, Nahum, Habakuk, Sofonija, Agej, Zaharija, Malahija*, prevedel dr. Jakob Aleksič. Maribor: Lavantinski škofijski ordinariat.
- Držečnik, Maksimilijan (odgovorni škof za Imprimatur). 1961. *Sveto pismo Nove zaveze: Evangeliji, Apostolska dela, apostolski listi*, prevedli dr. Frančišek Jere, dr. Gregorij Pečjak in dr. Andrej Snoj. Maribor: Lavantinski škofijski ordinariat v Mariboru.
- Aleksič, Jakob, Stanko Cajnkar, Jože Dolenc, Vladimir Miselj in Ludvik Jošar. 1974. *Sveto pismo Stare in Nove zaveze*. Ekumenska izdaja. Ljubljana: Izdala in založila Britanska biblična družba.
- Krašovec, Jože in France Rozman, ur. 1984. *Sveto pismo Nove zaveze: Jubilejni prevod ob štiristoletnici Dalmatinove Biblije*, spremno besedo napisal Alojz Šuštar. Ljubljana: Nadškofijski ordinariat v Ljubljani.
- Krašovec, Jože, ur. 1996. *Sveto pismo Stare in Nove zaveze: Slovenski standardni prevod iz izvornih jezikov (SSP)*. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.
- Krašovec, Jože, ur. 2010. *Sveto pismo: Nova zaveza in psalmi*. Jeruzalemska izdaja (SPJ). Ljubljana: Založba Družina in Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Krašovec, Jože, ur. 2013. *Sveto pismo: Modrostne in preroške knjige*. Jeruzalemska izdaja (SPJ) Ljubljana: Založba Družina in Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Krašovec, Jože, ur. 2014. *Sveto pismo: Peteroknjžje*. Jeruzalemska izdaja (SPJ). Ljubljana: Založba Družina in Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Krašovec, Jože, ur. 2015. *Sveto pismo: Zgodovinske knjige*. Jeruzalemska izdaja (SPJ). Ljubljana: Založba Družina in Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Krašovec, Jože, ur. 2019. *Sveto pismo: Zgodovinske knjige (drugi del)*. Jeruzalemska izdaja (SPJ). Ljubljana: Založba Družina in Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani.

Bibliografija

- Avsenik Nabergoj, Irena. 2017. »Delo češkega misijonarja Antona Chráske med Slovenci in pot do drugega protestantskega prevoda Svetega pisma v slovenščin 1914.« V *Pogled od zunaj na slovenski jezik, prostor in kulturo: v zgodovinski perspektivi*, uredila Neža Zajc, 159–183, 280–281. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.
- Bizjak, Jurij. 1997. »Job: kaznovan ali preizkušan.« *Bogoslovni vestnik = Mednarodni simpozij o interpretaciji Svetega pisma* 57, št. 1-2: 47–50.
- Breznik, Anton. 1928. »Japljev prevod sv. pisma.« *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 7: 77–106.
- Brkić, Daniel. 2014. *Anton Chráska med Slovenci: o duhovnih koreninah evangelijskega gibanja pri nas*. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.
- Gantar, Kajetan. 1997. »Non verbum ad verbum, sed sensum ad sensum.« *Bogoslovni vestnik = Mednarodni simpozij o interpretaciji Svetega pisma* 57, št. 1-2: 17–25.
- Holc, Milan. 1997. »Načela in problematika prevajanja Svetega pisma.« *Bogoslovni vestnik = Mednarodni simpozij o interpretaciji Svetega pisma* 57, št. 1-2: 13–16.
- Krašovec, Jože. 1984. »Seznam svetopisemskih imen.« V *Biblični leksikon*, Anton Grabner-Haider in Jože Krašovec (avtor in urednik), 13–109. Celje: Mohorjeva družba.
- Krašovec, Jože. 1997. »Značilnosti novega slovenskega prevoda Svetega pisma.« *Bogoslovni vestnik = Mednarodni simpozij o interpretaciji Svetega pisma* 57, št. 1-2: 3–12.
- Krašovec, Jože. 1998. »Slovenian Translations of the Bible.« V *Interpretation of the Bible / Interpretacija Svetega pisma*, uredil Jože Krašovec, 1039–1072. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti; Sheffield: Sheffield Academic Press.
- Krašovec, Jože. 2001. *Med izvirnikom in prevodi*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti / Svetopisemska družba Slovenije.
- Krašovec, Jože. 2007. »Beseda v prevodu: Revizija ali novi prevod Svetega pisma.« *Bogoslovni vestnik* 67, št. 3: 315–342.
- Krašovec, Jože. 2008. »Izvirnik in prevod, tekstna kritika in biblična lastna imena.« V *Liturgia theologia prima: Zbornik ob 80-letnici profesorja Marijana Smolika*, uredili Rafko Valenčič, Slavko Kranjc in Jože Faganel, 89–108. Ljubljana: Mohorjeva družba, Teološka fakulteta UL, Založba Družina.
- Krašovec, Jože. 2011. »Viri in literarna odličnost najstarejših slovanskih prevodov Svetega pisma.« *Bogoslovni vestnik* 71, št. 3: 383–393.
- Krašovec, Jože. 2011. »Vocabulary, Style and Tradition in Bible Translation.« *Magyar Terminológia / Journal of Hungarian Terminology* 1, št. 4: 6–18.
- Krašovec, Jože. 2013. *Prevajanje med teorijo in prakso*. Ljubljana: Založba SAZU in ZRC SAZU.
- Krašovec, Jože. 2020. *Razsežnosti pravičnosti in pravice v hebrejskem Svetem pismu*. Ljubljana: Založba Družina ob sodelovanju z Založbo SAZU.

- Krašovec, Jože. 2021. »Izvori Hieronimovih pogledov na prevajanje in razlaganje Svetega pisma.« *Bogoslovni vestnik* 81, št. 2: 453–463.
- Krašovec, Jože. 2022. *God's Righteousness and Justice in the Old Testament*. Michigan, IL: Eerdmans Publishing Company.
- Krašovec, Jože in Irena Avsenik Nabergoj. Sprejeto za objavo. »Jerome's Considerations of Methods of Bible Translation and the Problem of Consistency.« Turnholt: Brepols.
- Matjaž, Maksimilijan. 2004. »Prevajanje Svetega pisma v času škofa Herbersteina.« V *Herbersteinov simpozij v Rimu*, Simpoziji v Rimu 21, uredil Edo Škulj, 357–366. Celje: Mohorjeva družba.
- Matjaž, Maksimilijan. 2006. »Jurij Japelj, prevajalec Svetega pisma in nosilec reformnih idej škofa Herbersteina.« *Kamniški zbornik* 18: 107–11.
- Matjaž, Maksimilijan. 2009. »Načela Trubarjevega prevajanja Svetega pisma.« V *Primož Trubar*, Simpoziji v Rimu 26, uredil Edo Škulj, 341–54. Celje: Celjska Mohorjeva družba; Rim: Slovenska teološka akademija; Ljubljana: Inštitut za zgodovino Cerkve pri Teološki fakulteti.
- Matjaž, Maksimilijan. 2011. »Slomškova prizadevanja za slovensko Sveto pismo.« *Studia Historica Slovenica: Časopis za humanistične in družboslovne študije* 11, št. 2-3: 867–84.
- Matjaž, Maksimilijan. 2018. »Maksimilijan Držičnik – teolog in pastir.« V *Edinost in dialog* 73, št. 1-2: 103–122.
- Matjaž, Maksimilijan. 2019. »Matija Slavič – profesor, biblicist in državnik. Učitelji Teološke fakultete za ustanovitev in ohranitev Univerze v Ljubljani.« *Acta Ecclesiastica Sloveniae* 42: 143–162. Ljubljana: Teološka fakulteta.
- Matjaž, Maksimilijan. 2020. »Prevajalska načela Slavičevega prevajanja Svetega pisma.« *Edinost in dialog* 75, št. 1: 69–95.
- Pekljaj, Marijan. 1997. »Stalne besedne zveze v Pentatevhu.« *Bogoslovni vestnik = Mednarodni simpozij o interpretaciji Svetega pisma* 57, št. 1-2: 33–38.
- Rossano, Pietro. 1990. »From the Vulgate to the New Vulgate.« V *Translation of Scripture: Proceedings of a Conference at the Annenberg Research Institute. May 15–16, 1989*, uredil David M. Goldenberg, 193–202. Philadelphia: Annenberg Research Institute.
- Rozman, France. 1990. »Prevajanje Svetega pisma na Slovenskem.« *Bogoslovni vestnik* 50, št. 4: 427–42.
- Suhadolnik, Stane. 1993. »Jezikovna analiza Svetega pisma Nove zaveze (1984).« *Slavistična revija* 41: 429–48.
- Večko, Snežna. 1997. »Krivda, kazen in odpuščanje v Prvi in Drugi Samuelovi knjigi.« *Bogoslovni vestnik = Mednarodni simpozij o interpretaciji Svetega pisma* 57, št. 1-2: 39–45.
- Weiss, Peter. 1997. »Jezikovni pregled novega prevoda Svetega pisma.« *Bogoslovni vestnik = Mednarodni simpozij o interpretaciji Svetega pisma* 57, št. 1-2: 27–32.
- Wolf, Anton Alojzij. 1856–59. »Uvod.« V *Wolfovo Sveto pismo*, uredil Jurij Volc, iii–xvi. Ljubljana: Jožef Blaznik.

PREVAJANJE SVETEGA PISMA PO ČASU REFORMACIJE

V zgodovini prevajanja Svetega pisma je bila v središču pozornosti vedno dilema prevajanje ad verbum ali prevajanje ad sensum. Prispevek pod vidikom tega temeljnega vprašanja obravnava okoliščine izvedbe vseh celotnih slovenskih katoliških prevodov Svetega pisma. Avtor se pri tem opira na podatke, ki so navedeni v uvodih prevodov in v strokovni literaturi, v obravnavi zadnjih dveh prevodov pa na lastne izkušnje v povezavi s sodelavci. Osnovno načelo presojanja ustreznosti prevodov je vprašanje, v koliki meri posamezni prevodi upoštevajo literarno naravo svetopisemskih besedil. Vprašanje je, ali prevajalci upoštevajo bogastvo metafor v izvirniku, ali pa metafore nadomeščajo z abstraktnimi pojmi; prevajajo temeljno besedišče enotno, ali svobodno brez nadzora. V standardnih prevodih Svetega pisma je še posebej pomembno upoštevati osnovno literarno obliko paralelizma, ki je v izvirniku omogočil nastanek sinonimnih ali anti-tetičnih besednih parov, ki nosijo pečat konstantnosti teološke hermenevtike. Prispevek se dotika tudi pomena poenotenja oblik svetopisemskih osebnih in geografskih imen, ki so doživela pomembne transformacije v grškem in latinskem prevodu Svetega pisma (Septuaginta in Vulgata) in sta skozi dva tisoč let služila kot osnova za razvoj oblik imen v evropskih jezikih.

TRANSLATING THE BIBLE AFTER THE REFORMATION

Throughout the history of Bible translation, the dilemma of translating ad verbum or translating ad sensum has always been at the centre of attention. In the context of this fundamental question, the contribution discusses the implementation of all complete Catholic translations of the Bible. In doing so, the author relies on the information provided in the introductions to the translations and in professional literature, and in the treatment of the last two translations on his own experiences in connection with his colleagues. The basic principle of judging the adequacy of translations is the question of the extent to which individual translations take into account the literary nature of the biblical texts. More specially, whether translators consider the wealth of metaphors in the original, or they replace these with abstract concepts, and whether they translate basic vocabulary uniformly or freely without supervision. In standard translations of the Bible, it is especially important to take into account the basic literary form of parallelism, which in the original enabled the creation of synonymous or antithetical word pairs, which bear the stamp of the constancy of theological hermeneutics. The contribution also touches on the importance of unifying the forms of biblical personal and geographical names, which underwent significant transformations in the Greek and Latin translations of the Bible (Septuagint and Vulgate) and served as the basis for the development of name forms in European languages for two thousand years.